

Néhány hónap múlva sor kerül szabad, demokratikus, többpárt-rendszeren alapuló országgyűlési képviselőválasztásokra. Talán nem érdektelen és bizonyos következtetések levonására is alkalmat ad a korábbi többpárti képviselőválasztások helyi eredményeinek történeti áttekintése. Azért használok a többpárti választások kifejezést, mert 1918 előtt, a monarchia idején a választójog igen szűk volta, a nyílt szavazás rendszere miatt nem beszélhetünk annak demokratikus jellegéről. Továbbá nem volt igazi, modern értelemben vett többpárt-rendszer sem: két nagy párt működött, a liberális-konzervatív és a főgatlenségi, mindkettő az uralkodó osztály pártjaként, amelyek nem osztályalapok, hanem az 1867-es kiegyezéshez való viszony tekintetében különböztek el egymástól.

A századfordulótól kezdődően a munkásosztály pártja, az SZDP is az általános titkos választásokért folytatott harcot állította előtérbe, de ebben egészen az 1918-as polgári demokratikus forradalomig nem tudott átütő sikert elérni. A forradalom győzelme után nem rendeztek választásokat, csak a tanácshatalom idején, azok azonban egypártiak, egypártrendszeren alapulók voltak. A tanácsköztársaság bukása után, az ellenforradalmi rendszer kiépítésének keretében 1920 januárjában nemzetgyűlési választásokat tartottak a nagyhatalmak nyomására az általános titkos választójog alapján. Választójogot kapott minden 24 éven felüli, hat évi magyar állampolgársággal, féléves helybenlakással rendelkező állampolgár (nők esetében az írni-olvasni tudást is feltételül szabták).

Ebben az időben az uralkodó osztály pártjaiként különféle keresztény pártok, továbbá a kevés befolyással rendelkező polgári liberális csoportok (Budapesten és a nagyobb városokban), a birtokos parasztságot képviselő Nagyatádi-féle Kisgazdapárt, valamint az újjászerveződő SZDP működött, amely azonban nem vett részt a választásokon. Szegeden a liberális csoportok népszerűsége érezhető volt, bár ekkor a tanács hatalom radikális szocializálásától megrettenve támogatták az ellenforradalmat. A képviselőjelölés egyéni választókerületekben történt és azt a jelöltet, akivel szemben nem lépett fel más jelölt, egyhangúlag megválasztottnak tekintették. Így Szegeden az I. kerületben gróf Teleki Pál, a későbbi miniszterelnök, a III. kerületben pedig Kósó István, a függetlenségi párt korábbi helyi elnöke lett képviselő.

A II. kerületben két jelölt, mindkettő a keresztény csoport képviselőjében küzdött egymással a szavazatokért. Dobay Gyula volt főispán 4455 szavazatával szemben a liberálisabb álláspontot képviselő Pálffy Dániel miniszteri biztos 4554-et kapott, tehát 99 szavazattal győzött. Érdekes, hogy 4428 áthúzott szavazólapot találtak az urnákban, ami az ellenforradalmi rendszerrel szembeni tiltakozás volt. (Az SZDP hívta fel erre választóit.)

Szegeden három választókerületet alakítottak ki, amely alapjában változatlanul fennmaradt egészen 1947-ig. Az I-es a Belvárost (nagykerületen belül) és Újszegedet, a II-es Felsővárost, Rókust és Móravárost, a III-as Alsóvárost, a körtöltésen kívüli lakótelepeket és a nagy kiterjedésű tanyavilágot foglalta magában.

Ellenzéki város

Az ellenforradalmi rendszer megszilárdításához tartozott, hogy Bethlen István miniszterelnök a különféle uralkodó politikai csoportok vezetőivel együtt belépett a parlamenti többséggel rendelkező kisgazdapártba. Az így létrehozott új pártban (Egységes Párt) átvették a vezetést, s a kisgazdapártot a rendszer eszközeként használták fel. Az SZDP vezetőivel is megállapodást kötött a miniszterelnök (Bethlen – Pever paktum).

Új rendeletet hoztak, amely szűkítette a választójogot, s országo-

Többspárti képviselőválasztások Szegeden (1920 — 1947)

san 1920-hoz viszonyítva háromnegyed millióval csökkentette a választójogosultak számát és a nagyvárosokat kivéve visszaállította a nyílt szavazást. Látható tehát, hogy a Horthy-rendszerben a választási rendszer nem volt demokratikus és a többpártrendszer is csak korlátozottan érvényesült. (A rendszer csak lojális ellenzéki pártokat tűrt meg, amelyek működését erőteljesen korlátozta.)

Az 1922-es nemzetgyűlési választásokon a városban a III. kerületben újra a kormánypárti Kósó István lett a képviselő, mert nem sikerült vele szemben esélyes ellenjelöltet állítani. Ekkorra a polgári ellenzék is megerősödött a városban és az I. kerületben a kormánypárti Teleki Pállal szemben Bárczy István liberális jelöltet indította. Támogatására a liberális párt országos vezetője, Rassay Károly is többször felkereste a várost, s beszédet tartott. A II. kerületben az SZDP Peidl Gyulát jelölte a kormánypárti Pálffy Dániellel szemben. A liberálisok és a szociáldemokraták között együttműködés jött létre: az I. kerületben a szociáldemokraták a liberális Bárczyt, a II. kerületben a liberálisok a szociáldemokrata Peidl támogatták. Az I. kerületben Telekire 5385-en, Bárczyra 4455-en adták szavazatukat, tehát újra Teleki lett a képviselő. A II. kerületben Peidl 5365. Pálffy pedig 4163 szavazatot mondhatott magáénak, tehát Peidlre 1202-vel többen szavaztak, mint ellenfelére, így ő lett a képviselő.

Az 1920-as évek közepén a felsőház létrehozásával, a választójog további szűkítésével (a lakosságnak mindössze egynegyede rendelkezett választójoggal!) tovább erősödött a rendszer konzervatív jellege. Az akkor 135 ezer lakosú Szegeden 1926-ban a választójogosultak száma mindössze 25 ezer volt. Az 1926 végén megtartott lajstromos országgyűlési képviselőválasztásokon a kormánypárt (Egységes Párt) és a két ellenzéki párt, a liberális (Balpárt) és az SZDP vett részt. Az Egységes Párt jelöltje gróf Klebelsberg Kunó, a liberális párté Rassay Károly, az SZDP-é pedig újra Peidl Gyula volt. A választás eredménye (a jelöltekre adott szavazatok aránya):

Klebelsberg	49,2%
Rassay	25,4%
Peidl	25,4%

Az ellenzék 400-zal több szavazatot kapott, mint a kormánypárt. Döntő befolyása érezhető volt a harmincas évek közepéig. (A választójoggal nem rendelkező munkástömegek is az ellenzék táborához tartoztak.) Szeged ellenzéki várossá vált. Itt a kormánypárt összetétele is más volt mint országosan. A nagybirtokosok helyett a katonatisztek, a papság, az államhivatalnokok, a gazdaság- és középpolgárság nagy része, valamint a gazdagabb birtokos parasztság képezte a párt társadalmi bázisát. A liberálisok támogatói, a polgári középosztály, az értelmiség, a kispolgárság, a polgárosodó, a 48-

as függetlenségi ellenzéki hagyományokat őrző parasztság köréből kerültek ki. Az SZDP-t a munkások, a szegényebb kispolgárok, a felvilágosult parasztok támogatták.

A gazdasági válaszág mélypontján, 1931 nyarán került sor újabb országgyűlési választásokra. A kormánypart jelöltje újra Klebelsberg volt, aki kultuszminiszterként sokat tett a város fejlesztéséért (Dóm téri építkezések, a Tisza-parti klinikakör, tanyai iskolák építése stb.). A liberálisok újra Rassayt jelölték, az SZDP pedig Kéthly Annát, akinek népszerűsége kezdett növekedni az országban. A választásokon fellépett a kormánypartból kivált helyi politikai csoport Petrik Antal vezetésével, amely ellenzék jelöltjével akart szavazatokra szert tenni.

A választásra jogosultak száma 1926-hoz képest némileg növekedett, a népesség 26.5 százalékát tette ki, de mintegy hatezren nem éltek jogukkal. A szavazatok megszámolása:

Klebensberg	49,1%
Kéthly	23,7%
Rassay	18,0%
Petrik	9,2%

A jobboldal térnyerése

Az 1935-ös választásokat már a Gömbös-kormány idején tartották, amikor a miniszterelnök és csoportja a totális diktatúra bevezetésére törekedett. Létrehozták a rendszer új uralkodó pártját, a Nemzeti Egység Pártját (NEP), amelyet e cél szolgálatába állítottak. Gömbösnek jó kapcsolatai voltak a szegedi jobboldali felfogású katonatiszti, fajvédő csoportokkal, amelyek vezetőjeként 1919-ben a városban tevékenykedett.

A választások már a megváltozott politikai erőviszonyokat tükrözték:

NEP	62,5%
Rassay	19,5%
SZDP	18,0%

A kormánypart jelentősen megerősítette pozícióit, az SZDP kissé visszaesett, viszont a liberálisok szavazótáborra nőtt. A Gömbös-féle szociális demagógia és a nacionalista propaganda hatást gyakorolt a szegedi választók nagy részére is.

A Horthy-rendszer utolsó képviselőválasztására akkor került sor, amikor az országgyűlésben elért sikerek nyomán megerősödött a nacionalista hangulat és a nyilas párt befolyása is érezhetővé vált. Az 1939 májusi választások eredménye a városban:

kormánypárt	54,5%
nyilasok	22,3%
kisgazdák	8,3%
SZDP	7,7%
liberálisok	7,2%

A három demokratikus ellenzéki párt (a Független Kisgazdapárt, az SZDP és a liberálisok) együttes szavazataránya alig haladta meg a 23 százalékot.

1945:

a kisgazdapárt sikere

A felszabadulás után az országban kialakult a demokratikus többségi pártrendszer és 1945 novemberében megtartották az első szabad, demokratikus képviselőválasztásokat. Az új választási törvény általánossá tette a választójogot, a korhatárt 20 évben állapította meg és csak a volt fasiszta pártok és egyesületek országos vezetőit, vezető testületeinek tagjait zárta ki e jogból. A választásban részt vevő állampolgárok száma így megkétszereződött a felszabadulás előttihez viszonyítva.

A függetlenségi front pártjai (MKP, SZDP, NPP, FKP, PDP) uralták a politikai életet. Néhány más politikai csoport is (főleg ellenzékiek) próbált szervezkedni, ezek azonban nem vettek részt a választásokon.

Az 1945. november 4-i nemzetgyűlési képviselőválasztások eredményei százalékban (csak a négy nagy párt, a PDP nélkül) Szegeden és a megve többi városában:

	MKP	SZDP	NPP	FKP
Szeged	12,1	20,1	3,5	62,4
Hmv.-hely	21,0	25,0	5,0	43,0
Szentes	31,0	25,0	4,0	40,0
Makó	20,0	21,5	4,2	52,0
Csongrád	12,7	25,7	3,5	53,0

A legfeltűnőbb, hogy a kisgazdapárt Szegeden még az országos 57 százaléknál is nagyobb, több mint 62 százalékos szavazatárányt ért el. Más képet kapunk azonban, ha a szegedi eredményeknél külön vesszük számba a belterület és a külterület, a nagy kiterjedésű tanyavilág adatait. A pártok szavazatárányai Szeged-belterületén:

MKP	SZDP	NPP	EKP
17,9	32,2	1,8	45,7

Látható tehát, hogy magában a városban a kisgazdapárt kisebbséget alkotott a három baloldali párttal szemben. Ez élesen elütött az országos helyzettől és Hódmezővásárhely, Szentes politikai előviszonyaihoz volt hasonló, azzal az eltéréssel, hogy Szegeden a kommunista párt valamivel kisebb erőt képviselt, míg az SZDP itt tett szert legnagyobb befolyásra a megye városai közül.

Ennek megfelelően Szeged-külrület adatai a kisgazdapárt döntő fölényét bizonyították. Itt a párt szavazataránya 85,3 százalékos tetti ki, míg a kommunista párté csak 4,2 százalékos, a parasztpárté pedig 5,7 százalékos volt. A szegedi tanyai parasztság összetétele, helyzete jelentősen eltért a nagybirtok uralta vidékek parasztságától. Szeged határában nem volt feudális eredetű magán nagybirtok. Csak a város rendelkezett mintegy 60 ezer holddal, amelyet azonban évtizedek óta kisbérletekként hasznosított. A terület hosszú időre szólt, ezért a bérelő parasztok saját tulajdonuknak tekintették, tanyát építettek és így gazdálkodtak parcellájukon. A beltérjes gazdálkodás (szőlő- és gyümölcskultúra, fűszerpaprika-termelés, tanyai állattenyésztés) révén a vállalkozói farmgazdálkodás elemei jelentek meg a város határában.

A földosztás itt azt jelentette, hogy a parasztok saját tulajdonukba kapták bérletüket, illetve a nagyobb bérleteket osztották el. A parasztok nem a kommunista párt, hanem a kisgazdapárt politikájában vélték felismerni saját érdekeiket.

A városban magában a munkások szavaztak a kommunista pártra, az SZDP szavazótáborra magában foglalt munkások mellett jelentős számban kisiparosokat, kiskereskedőket, mai szóval kisvállalkozókat, más középrétegeket is. A kiszadpárt mint gyűjtőpárt magához vonzotta a Horthy-rendszer korábbi támogatóit, továbbá a városi polgárságot, a középrétegeket, a kispolgárságot, az értelmiség jelentős részét és a városban élő kis számú tulajdonos parasztságot.

1947: többségben a polgári fejlődés hívei

Az 1947 augusztusi választásokon országosan már tíz párt vett részt. A kisgazdapártból 1947 tavaszán-nyarán fokozatosan kiváltak azok a csoportok, amelyek polgári fejlődést akartak és elégedetlenek voltak a baloldali pártok, főleg a kommunista párt esetenként megnyilvánuló erőszak, diktatórikus módszereivel. (A kisgazdapárt főtítkárának a Szovjetunióba való internálása, a külföldön tartózkodó Nagy Ferenc miniszterelnök lemondása stb.) Létrejött a Barankovics István vezette Demokrata Néppárt (DNP), amely elsősorban a dunántúli vallásos parasztokat tömörítette. Megalakult Pfeiffer Zoltán vezetésével a Magyar Függetlenségi Párt (MFP), amelyet a városi polgárság és a belterjes mezőgazdasági vidékek polgárosodó, piacra termelő paraszt-sága támogatott. Külön pártot alakított a volt szeged-alsóközponti (Mórahalom) plébános, Balogh István, aki addig a kisgazdapártban vállalt szerepet. E pártához csatlakozott a parasztpártból kivált Kovács Imrénépi író. E pártok a függetlenségi front, illetve a rendszer ellenzékeként működtek. (Még 1946-ban létrejött a Magyar Szabadság Párt, amelyet a kisgazdapártból a Baloldali Blokk nyomására kizárt húsz képviselő egyike, Sulyok Dezső és csoportja hozott létre. A szegedi kisgazdapártiak jelentős része a párt, illetve e párt 1947 júliusi önfeloszlása után a Szabadság Párt örökeibe lépett függetlenségi párt-hoz csatlakozott.)

Szegeden a pártok választási eredményei élesen eltértek az országostól. Szeged és a megye többi városában a függetlenségi front pártjainak szavazataránvai:

	MKP	SZDP	NPP	FKP	együtt
Szeged	15,4	11,3	3,5	3,9	34,1
Hmv.-hely	23,0	17,0	8,0	26,0	74
Szentes	29,0	12,0	4,0	14,0	59,0
Makó	21,0	12,2	6,7	14,8	54,7
Csongrád	14,0	16,0	4,0	5,0	39,0

Míg országosan a függetlenségi front partjai a szavazatoknak mintegy 60 százalékát (az MKP 22%-át) szerezték meg, addig Szegeden mindössze 34 százalékát. A belterület és a külterlet választóinak megoszlása némileg megint eltért egymástól. A négy pártnak a 62 városi (belterületi) szavazókörben elért szavazati arányai:

MKP	SZDP	NPP	FKP	együtt
18,6	14,9	1,4	2,5	37,4

A kommunista párt némileg növelte szavazatarányát (de az országost nem érte el), az SZDP elvesztette választóinak mintegy felét, a kisgazdapártot 1945-ös nagy táborában szinte teljesen cserbenhagyta. Az ellenzéki pártok közül a függetlenségi párt (MFP) szerzett legtöbb szavazatot, 52 százalékot. (A városban aránya 50 százalékot, külterületen közel 60 százalékot tett ki.) Az adatok azt tükrözik, hogy a kisgazdapárt korábbi szavazói jórészt a polgári fejlődést hirdető és a kommunistákat is erőteljesen bíráló, radikális ellenzékiiség képviselő függetlenségi párthoz csatlakoztak. Sőt még a volt szociáldemokrata szavazók nem jelentéktelen része is e pártra adta voksát. A DNP, amelynek képviselőjelöltje volt Bálint Sándor egyetemi tanár, 8 százalékot ért el. Balogh páter pártja mindössze 342 szavazatot (0,4%) kapott.

